

e-ISSN: 2148-0494

dergıabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), Bahar 2019, Cilt:7, Sayı:13, 7:337-340

es-Sulh Beyne'l İhvân fî Hukmi İbâhati'd-Duhân

Abdülğanî b. İsmâil en-Nablusî (tahkik: Muhammed Edîb el-Câdir)

Dâru Neynevâ, Dımaşk, 2015, 240 sayfa.

Ayşegül YILMAZ*

Abdülğanî b. İsmâil en-Nablusî, 4/5 Zilhicce 1050'de (17/18 Mart 1641) Dımaşk'ta dünyaya gelmiş Osmanlı'nın son dönem ulemasından önemli bir simâdır. Âilesi Filistin'den gelerek Dımaşk'a yerleşmiştir. Bu yörede döneminin ünlü âlimlerinden ders alarak genç yaşta Emeviyye Câmii'inde ders vermeye başlamıştır. Hayatı boyunca müderrislik, kadılık ve müftülük görevlerinde bulunmuş, dönemin mutasavvıfları ile irtibatını devam ettirmiştir. Fakih, kelâmcı, müfessir, mutasavvıf, tarihçi, şâir ve edip olan Nablusî, farklı alanlarda, çeşitli hacimlerde, çok sayıda eser vermiş, 24 Şaban 1143 (4 Mart 1731)'te Dımaşk'ta vefat etmiştir.¹

Ana vatani Amerika kıtası olduğu ve 16. yy.'dan itibaren Eski Dünya'ya yayıldığı bilinen tütün bitkisi ve sigara içme alışkanlığı, İslâm ülkelerine girdiği günlerden itibaren tartışma konusu olmuş, farklı mezheplerden âlimler onun mübah, mekrûh veya haram olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir. XVII-XVIII. yy.'da yaşayan Nablusî, bu güncel meseleye ilişkin görüşlerini dile getirmek için "*es-Sulh Beyne'l İhvân fî Hukmi İbâhati'd-Duhân*" adlı bu eseri kaleme almış, sigara içmenin mübah olduğu görüşünü delillendirmeye, haram veya mekrûh olduğunu iddia edenlerin delillerini çürütmeye gayret sarf etmiştir. Nablusî'nin esere verdiği isim ilk bakışta, konuyla ilgili objektif bir değerlendirme yapacağı ve ortaya koyacağı delillerin herkes tarafından kabul edileceği -en azından müellifin bu zannı taşıdığı- izlenimini vermektedir.

İslam kültüründe gelenekleştiği üzere, eserine hamdele ve salvele ile başlayan Nablusî, tütün içmenin yararlarını sıralayarak onu faydalı kılan Allah Teâlâ'ya hamd etmek sûretiyle, eşine az rastlanır bir hamdele örneği sunmakta ve okuyucuyu şaşırtmaktadır. Eseri yazma sebebinin sigaraya düşkünlüğü veya birilerine muhâlefet duygusu olmadığını ifâde eden Nablusî, asıl sâiki şöyle dile getirir: "Bilakis beyânda insâflı olmak ve herhangi bir ekleme veya çıkarma yapılmasın diye temiz ahkâm-ı şer'iyeyi muhâfaza etmek; şer'î bir delil veya nass olmaksızın tamamen aklî kıyaslar

* Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı, aysegulyilmaz@ibu.edu.tr

[ORCID ID](https://orcid.org/0000-0002-5312-2744) 0000-0002-5312-2744

¹ Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Özel, "NABLUSÎ, Abdülğanî b. İsmâil", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXII, 268-270.

ve nefsanî kuruntular ile bu mübahlığı kaldırmak isteyenlere karşı bu özel bitkinin mübahlığının hakkını vermek amacıyla yazdım.”²

Yedi bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Nablusî, bazı mübahların ve özellikle tütün içmenin hükmü hakkında ihtilâfa düşülmesinin sebeplerini kendi bakış açısıyla irdelemekte; ikinci bölümde, tütün bitkisinin ve sigara şeklinde içilmesinin başlangıcı ve İslâm dünyasına yayılması; üçüncü bölümde dumanın fayda ve zararları; dördüncü bölümde tütün bitkisinin ve dumanının faydaları hakkında bilgi vermektedir. Beşinci bölümde Nablusî, tütün içmenin haram olduğunu savunanların -kendi tabiriyle- fâsid delillerini ortaya koyar ve çürütmeye çalışır. Altıncı bölümde tütünün mübah olduğu görüşünü detaylandıran Nablusî; yedinci bölümde ise tütün hakkında yazılmış, başkalarına ve kendisine âit şiirlere yer vermektedir.

Nablusî'ye göre tütünün hükmü hakkında âlimlerin ihtilaf etmesinin başlıca sebepleri, taassup; ictihad ve fetvâ usulünü dolayısıyla Allah Teâlâ'nın emir ve nehiyelerinin hudûdunu bilmemek; şer'î hükümlere uymada ihmâl; siyasî sâikler; kendisine fetvâ sorulan âlim ve müftülerin soru sahibi tarafından tütün hakkında eksik ve yanlış bilgi verilerek yanıltılmasıdır. Nablusî, sigara içmenin haramlığını savunanların delillerini eserinde farklı bölümlerde dağınık halde ve beşinci bölümde yoğun biçimde ele almakta ve cevaplamaktadır. Nablusî, muhâliflerinin başlıca delillerini, sigara içmenin akla ve bedene zarar verdiği, vücudu zayıflatıp güçten düşürdüğü; sigara içenlerin fîsk u fücûr ehli kişiler olduğu; tütünün habîs, kabîh ve pis kokulu olduğu; tütün içmeyi devlet başkanının yasaklamasının onun haramlığını gerektireceği; tütün içmenin malî israf ve ziyan olduğu; dumanın bir azap çeşidi olduğu dolayısıyla zararlı ve haram olduğu şeklinde sıralamaktadır.

Muhâliflerinin bu iddialarına karşı Nablusî, naslarda sigaranın haram veya mekruh olduğuna dâir bir hüküm bulunmadığının sık sık altını çizer. Muhâliflerin sigaranın gerçek vasıflarını -yani pek çok faydası bulunduğunu- bilmediğini, bundan dolayı yanlış hüküm verdiğini iddia eden Nablusî, bazı mübahların, bazı kişilere, bazı zamanlarda zarar vermesinin onun mübahlık hükmünü değiştirmeyeceğine dikkat çeker. Doğuda ve batıda yıllarca sigara içenlerin hiçbir zarar görmediğini belirten Nablusî'nin, insanların çoğu tarafından hatta âlimler ve hâkimler gibi toplumun itibar ettiği kişiler tarafından kullanılan bir şeye haram demenin Müslümanlar arasında fitne ve tefrika doğuracağını iddia etmesi ilginçtir. Bütün mezheplerden birçok âlimin sigaranın mübahlığına fetvâ vermiş olduğu; Şâri'in hakkında açıklama yapmadığı ve sükût ettiği şeylerin icmâ ile mübah olduğu; zararlı olmayan şeyler hakkında vesveseye riâyetin takvâ olmadığı da Nablusî'nin savunmaları arasındadır. Nâdiren naslarla, zaman zaman ulemânın görüşleriyle, savunduğu fikri desteklemeye çalışsa da Nablusî'nin, eserin bütününde meşhur fakihlerin görüşlerine atıfta ve klasik fıkıh eserlerinden iktibasta okuyucunun beklentisini karşıladığı söylenemez.

Nablusî'nin bazı delil ve savunmalarında sübjektif bir bakış açısı sezilse de bunlar içinde en dikkat çekici ve fetvâ usûlü bakımından da eleştiriye en açık tespiti, müftülerin sigaranın vasıfları hakkında avam tarafından yanıltıldıkları için onun haramlığı yönünde fetva verdiklerini iddia etmesidir. Halbuki müctehid veya müftünün, haramlığına hükmettiği fiilde hükmün menâtı olan vasfın varlığını ya da yokluğunu avamdan öğrenmesi ve onun yanlış beyanı üzerine hüküm binâ etmesi söz konusu olamaz. Nablusî eserin farklı yerlerinde ısrarla; hiç içmediği hâlde tütün içmenin zararlı olduğunu savunanların, hakikati, yıllarca tütün içmiş kimselere

² Nablusî, *es-Sulh*, s. 5.

sormaları gerektiğini; onu kullananların faydasını ve zararsızlığını daha iyi bileceğini, dolayısıyla hükmün de buna göre verilmesi gerektiğini savunur. İctihad usûlü açısından böyle bir yöntemin kabul edilemeyeceği âşikârdır.

Yararı gâlip olan şeylerin hüküm bakımından tıpkı saf yarar gibi olduğunu belirten Nablusî, tütün içmenin de bu gruba dâhil olduğunu iddia etmektedir. Tütün içmenin zararlı, habis ve tiksindirici olduğu genellemesini reddetmekte, tütünün az bir zararı bulunduğu görüşü kabul edilse bile bu zararın kat'î ve küllî olmadığını iddia etmektedir. Sigaranın mübahlığını ispatlamak için tütünü haşhaş, kahve, bal, soğan ve sarımsak gibi yiyecek ve içeceklerle; dumanını da başka maddelerin dumanına kıyas etmektedir. Bu sebeple eserde bolca kıyas ma'a'l-fârik bulunduğu görülmektedir.

Nablusî'nin, tütünün insanların birçoğu ve hatta toplumda saygın kişiler tarafından kullanılmakta oluşunu da mübahlığını ispat için delil olarak takdim etmesi; onu insanlar arasında meşhur olan ve yasaklanmasında herhangi bir maslahat bulunmayan mübahlardan biri olarak nitelendirmesi de ilginçtir. "Maslahat insanların birçoğunun alışmış olduğu bu şeyin kullanılmasındadır"³ diyen Nablusî, "Bilakis alıştıkları ve terk edince zarar görecekları için maslahat, içmelerindedir"⁴ çıkarımıyla da şaşırtmaya devam etmektedir. Diğer taraftan Nablusî, tütünün israf olduğu için haramlığını savunanlara itirazlarında gâyet haklıdır. Tütün içmenin sadece israf oluşunun onun haramlığına delil olamayacağını belirten Nablusî, "Meşrû bir işte israfın haram oluşu, onu meşrû' olmaktan çıkarmaz"⁵ demektedir.

Belirtmek gerekir ki Nablusî'yi sigaranın mübahlığı hakkındaki görüşleri sebebiyle -günümüzden bakarak- eleştirmek insafli ve âdilâne olmayacaktır; zira sigaranın zararlarını kesin biçimde ortaya koyan bilimsel çalışmalara erişebilmiş değildir. Bu sebeple Nablusî, sigaranın zararsız olduğunu savunmakta ve bütün delillerini bu ön kabul üzerine oturtmakta, -bir dereceye kadar- mazûrdur. Diğer taraftan bu manzara, günümüz perspektifinden Nablusî'nin eserine bakış yapan kişi için, yanlış bilgi ile doğru hükme ulaşamayacağı konusunda güzel bir örnek teşkil etmektedir ki bu da esere dolaylı olarak başka bir değer kazandırmaktadır.

Nablusî'nin konuyla ilgili en doğru ve önemli tespiti, sigaranın dindeki hükmünü bulmak için yapılacak şeyin, onun hükme menât olacak vasıflarını doğru biçimde ortaya koymak olduğudur. Sadece bu tespit dahi, Nablusî'nin, sigaranın zararsız -veya küçük zararları bulunan- çok faydalı bir şey olduğu hususunda, zamanında yeterli ve doğru tıbbî bilgiye sahip olamadığı için ısrar ettiğini ortaya koymaktadır.

Geniş bir açıdan değerlendirildiğinde Nablusî'nin bu eseri, ilk bakışta görülenin ötesinde bir değer ve öneme sahiptir. Öncelikle eser, kendi döneminin önemli ve güncel bir tartışmasını işlemekte; zamanının önemli bir âlimi olan müellifin ve nakilde bulunduğu diğer âlimlerin yeni meseleler hakkındaki tavır, tutum, istidlâl usûlleri ve görüşlerini sunmakta oluşu itibarıyla fıkıh literatürüne, icthad ve fetvâ usulüne önemli bir katkıda bulunmaktadır. Diğer taraftan müellifin yaşadığı dönemin sosyal, siyasî ve özellikle de dinî özelliklerine dâir ipuçları içermektedir. Ayrıca eser, müellifin ve muhâliflerinin münâzara âdâbını, cedel becerisini de izleme imkânı sunmaktadır.

Detaya inildiğinde müellifin görüşlerinde usûl ve furû' açısından eleştiriye açık noktalar bulunsa da kendi ifâdelerinden açıkça anlaşılmaktadır ki Nablusî,

³ Nablusî, *es-Sulh*, s. 109.

⁴ Nablusî, *es-Sulh*, s. 114.

⁵ Nablusî, *es-Sulh*, s. 5.

sigaranın zararlı olduğu bilgisine kesin biçimde ulaşmış olsa asla sigaranın mübahlığını iddia etmeyecektir. Buradan hareketle eserin, müellif tarafından kastedilmemiş bir başka önem ve değeri, zaman içinde kazandığı görülmektedir. Şöyle ki eser, en önemli kavâid-i külliyyeden olan “Ezmânın tağayyürü ile ahkâmın tağayyürü inkâr olunamaz” kâidesinin tatbikine günlük hayattan önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu eser sayesinde, bugün zararını bilmediğimiz için mübah olduğuna hükmettiğimiz bazı fiillerin, belki de değişen zaman, mekân ve şartlar karşısında beş zarûrî esastan birine veya hepsine, kat’î ve küllî biçimde zarar verdiği anlaşıldığında, gelecekte haramlık hükmü kazanabileceği bir kez daha anlaşılmiş olmaktadır.